

УДК 37.013:316.7:377

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-7\(48\)-818-837](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-7(48)-818-837)

Микитенко Інна Дмитрівна аспірант кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, викладач-методист, Коростишівський педагогічний коледж імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради, м. Коростишів, тел. 0680739730, <https://orcid.org/0000-0002-7048-2792>

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ У ПРОЦЕСІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ В КОЛЕДЖІ

Анотація. У наш час виховання високодуховної, творчої та інтелектуально розвиненої особистості є першочерговим та невідкладним завданням сучасної освіти.

Воно стало особливо актуальним для нашої країни та для багатьох країн світу. Збереження унікальної культурної та духовної спадщини кожного народу, кожної етнічної групи, а водночас формування полікультурної компетентності, яка сприяє розумінню та вирішенню сучасних етичних, естетичних та технологічних проблем стала пріоритетом у підготовці майбутніх фахівців.

Використання інноваційних підходів до професійної освіти та оновлення її змісту зумовлені сучасним станом соціально-культурним розвитком українського суспільства, новими вимогами до підготовки конкурентоспроможних працівників та рівня їхньої професійної підготовки. Реформування професійної (професійно-технічної) освіти передбачає наближення освіти до потреб ринку праці та підвищення якості професійної освіти.

Культурологічна підготовка та рівень професійної підготовки здобувачів освіти, у нашому дослідженні фахових молодших бакалаврів, які охоплюють їх соціальну активність, готовність до спілкування в сучасному полікультурному соціумі та здатність до набуття полікультурного досвіду висувають сьогодні певні вимоги до якісної освіти.

Рівень полікультурної компетентності майбутніх спеціалістів визначається їхньою загальною культурою, моральною зрілістю та рівнем розвитку інтелектуальних здібностей особистості.

Процес формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів включає в себе два взаємопов'язані аспекти: підготовку їх діяльності в полікультурному суспільстві та їх педагогічну підготовку до здійснення в майбутньому навчального процесу з опорою на засади полікультурної освіти.

Керуючись необхідністю володіння полікультурною компетентністю у сучасному світовому соціумі, необхідно створити модель її формування у навчальному закладі.

Основою цієї моделі є структурні компоненти процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, яка слугує теоретичним зразком, що вміщує в собі комплекс взаємопов'язаних елементів освітнього процесу, що забезпечують формування у здобувачів освіти системи полікультурних знань і вмінь з використанням певних принципів, форм, методів, засобів гуманітарної підготовки в освітньому процесі. Їх метою є розкрити особливості структури, тобто з яких елементів та етапів складається процес підготовки фахівців, послідовність та зв'язок цих елементів та особливості побудови змісту цього процесу в загальному.

Ключові слова: процес формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів, передвища фахова освіта, модель формування, структурні компоненти.

Mykytenko Inna Dmytrivna postgraduate student of the Department of Professional Pedagogical, Special Education, Andragogy and Management, Ivan Franko Zhytomyr State University, teacher-methodologist, I. Y. Franko Korostyshiv Pedagogical College of the Zhytomyr Regional Council, Korostyshiv, tel. 0680739730, <https://orcid.org/0000-0002-7048-2792>

THE STRUCTURAL COMPONENTS OF THE MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL JUNIOR BACHELORS' MULTICULTURAL COMPETENCY IN THE PROCESS OF HUMANITARIAN TRAINING IN A COLLEGE

Abstract. Nowadays, the upbringing of a highly spiritual, creative and intellectually developed personality is a primary and urgent task of modern education. It has become especially relevant for our country and for many countries of the world. Preservation of the unique cultural and spiritual heritage of each people, each ethnic group, and at the same time the formation of multicultural competency, which contributes to the understanding and solution of modern ethical, aesthetic and technological problems, has become a priority in the training of future specialists.

The use of innovative approaches to vocational education and updating its content are due to the current state of socio-cultural development of Ukrainian society, new requirements for the training of competitive workers and the level of their professional training. Reforming vocational (vocational and technical) education involves bringing education closer to the needs of the labor market and improving the quality of vocational education.

The cultural training and level of professional training of education seekers, in our study of professional junior bachelors, which cover their social activity, readiness to communicate in a modern multicultural society and the ability to acquire multicultural experience, put forward certain requirements for quality education today.

The level of multicultural competency of future specialists is determined by their general culture, moral maturity and the level of development of intellectual abilities of the individual.

The process of forming multicultural competency of professional junior bachelors includes two interrelated aspects: preparation for their activities in a multicultural society and their pedagogical preparation for the implementation of the educational process in the future based on the principles of multicultural education.

Guided by the need to possess multicultural competency in a modern world society, it is necessary to create a model of its formation in an educational institution. The basis of this model is the structural components of the process of forming multicultural competency of future specialists, which serves as a theoretical model that contains a complex of interconnected elements of the educational process, which ensure the formation of a system of multicultural knowledge and skills of students using certain principles, forms, methods, and means of humanitarian training in the educational process. Their purpose is to reveal the features of the structure, that is, what elements and stages the process of training specialists consists of, the sequence and connection of these elements and the features of building the content of this process in general.

Keywords: the process of forming multicultural competency of professional junior bachelors, pre-higher professional education, formation model, structural components

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства полікультурна компетентність, яка входить до загальнокультурної компетентності, є однією з ключових компетентностей, оскільки вона дає змогу людині жити та успішно взаємодіяти з собі подібними в багатокультурному середовищі, яке її оточує, враховуючи при цьому різноманітність культурних цінностей та норм. Оскільки полікультурна компетентність належить до сфери

загальнокультурних та соціальних компетентностей, вона передбачає отримання та використання знань про різні культури та формування в особистості таких ціннісних якостей характеру як відкритість, повага, шанобливе ставлення, неупередженість та ін.

Полікультурна компетентність включає в себе 1) знання про різні культури, тобто усвідомлення та розуміння культурних відмінностей, традицій, цінностей та норм поведінки різних народів; 2) повагу до інших культур, шанобливе ставлення, тобто пошану та поважливе ставлення до носіїв цих культур та відмову від стереотипів та упереджень, визнаючи культурні цінності інших осіб; 3) розвиток навичок полікультурної комунікації, а саме вміння спілкуватися з представниками різних культур, враховуючи їх культурні особливості та досягнення; 4) здатність адаптуватися до різних культурних середовищ, тобто бути гнучкими у взаємодії та поведінці з представниками інших культур. Будучи важливою і невід'ємною складовою загальної компетентності людини, полікультурна компетентність дозволяє їй успішно інтегруватися в сучасне багатокультурне суспільство та брати активну участь у його розвитку.

Керуючись важливістю полікультурної компетентності у сучасному світовому соціумі, необхідно створити модель її формування для здобувачів освіти, у нашому дослідженні фахових молодших бакалаврів. Основою цієї моделі є структурні компоненти процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою розвитку полікультурної компетентності займався чимало науковців, серед яких ми можемо назвати Р. Агадулліна, Г. Беннета, Т. Говарда, Л. Гончаренко, О. Гуренко та ін.

Українські дослідники С. Авхутська, Є. Степанов розглядають полікультурну компетентність як складову професійної підготовки майбутніх фахівців. І. Соколова зазначає, що для формування їх полікультурної компетентності необхідно знайомити здобувачів освіти з культурою інших народів, навчати знаходити інформацію щодо іншомовної культури та постійно оновлювати її в умовах неперервної комунікативної практики. Важливим є також уміння застосовувати отримані знання у процесі професійної діяльності. Г. Суткевич приходить до висновку, що впровадження культурологічного підходу з опорою на комунікативну методику є найбільш ефективним у процесі формування полікультурної компетентності. Сформована полікультурна компетентність як необхідна складова загальної характеристики сучасного фахівця може сприяти реалізації завдання обміну культурами серед різних їх представників, взаємозбагачуючи та доповнюючи один одного.

Більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках системного підходу. О. Березюк переконана, що якісне професійне формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у сучасному освітньому просторі можливе за умови функціонування його як цілісної, динамічної, відкритої системи, яка має відповідну мету, функції, зміст, форми і методи реалізації на кожному етапі та враховує соціальний, культурний та історичний досвід рідного та інших народів світу. Модель формування полікультурної компетентності була запропонована Т. Сніцою.

Мета статті – охарактеризувати структурні компоненти процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців - фахових молодших бакалаврів моделі формування цієї компетентності у процесі гуманітарної підготовки в коледжі.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає О. Березюк, полікультурна компетентність має складну структуру, а тому й непростий механізм формування, що робить цей процес складним і тривалим у часі [1, с. 13]. Тому до побудови моделі її формування ми будемо застосовувати системний підхід, який включає в себе організацію необхідного освітнього середовища, розробку робочих та навчальних програм, силабусів, застосування методів навчання, які сприяють розвитку як ввічливої міжкультурної комунікації та взаємодії так водночас і критичного мислення фахових молодших бакалаврів стосовно культурних питань. Важливим є також забезпечення умов для практичного застосування учасниками освітнього процесу набутих знань та навичок при полікультурному спілкуванні.

Наукові підходи, принципи та педагогічні умови дають нам підстави побудувати модель цілісного процесу формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі. Необхідність вдосконалення процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців зумовлюють розробку відповідної моделі при врахуванні реалізації мети і завдань дослідження, а також професійної спрямованості фахових молодших бакалаврів, накопичення їх творчого досвіду, особистісних і професійних якостей, потрібних для майбутньої життєдіяльності загалом та професійної діяльності зокрема. Це забезпечить їм ефективну професійну спрямованість у процесі формування полікультурної компетентності під час вивчення дисциплін гуманітарного та природничо-математичного циклу.

Спершу розглянемо поняття «модель» (англ. model від лат. modus), яке Новий Вебстерівський словник англійської мови тлумачить як шаблон для

імітації або порівняння [2, с. 961]. У словнику сучасної англійської мови Лонгман у значенні «опис» модель визначається як комп'ютерна репрезентація чи науковий опис чогось, а також хтось чи щось, що люди хочуть копіювати, тому що воно вдале чи має хороші якості [3, с. 1056]. Це також уявний чи умовний образ, аналог кількості об'єкта, процесу чи явища, що відтворює у символічній формі їхні основні типові риси [4, с. 143].

С. Гончаренко визначає модель як штучно створену систему елементів, які з певною точністю відображають властивості, сторони, зв'язки об'єктів, що вивчаються [5, с. 120]. Моделлю в широкому значенні називають створену структуру, що відтворює частину дійсності в спрощеній (схематизованій, ідеалізованій) формі, й одночасно засіб наукового дослідження об'єкту. Модель як спеціально створена форма допомагає відтворити деякі характеристики об'єкту, який є предметом пізнання [6, с. 128].

Моделювання як таке – це процес створення наукової чи комп'ютерної моделі чогось, щоб показати як вона працює чи щоб зрозуміти її краще, а також діяльність створення моделей чи об'єктів [3, с. 1056].

У науковому вимірі моделювання розглядається як науковий метод опосередкованого дослідження об'єктів пізнання, безпосереднє вивчення яких з певних причин неможливе, ускладнене, неефективне чи недоцільне, через дослідження їх моделей – предметних, знакових чи мислених систем, що відповідно відтворюють, імітують чи відображають певні характеристики оригіналів [7, с. 392].

Отже, з огляду на вищезазначені положення, можна зробити висновок, про те, що побудова моделі є одним із важливих методів педагогічного дослідження, тому що в ній відображаються ознаки, властивості, функції та зв'язки об'єкта, який досліджується. Це дозволяє наочно представити освітній процес, який спрямований на досягнення запланованого результату [8, с. 146]. С. Яблоков зазначає, що педагогічне моделювання (побудова педагогічної моделі) передбачає визначення цілей, закономірностей, принципів, змісту, форм, методів, системи контролю й оцінки результату й етапів здійснення цього процесу: 1) виокремлення об'єкта моделювання та подання його як процесу; 2) визначення мети, завдань і функцій; 3) конструювання моделі; 4) перевірка розробленої моделі на достовірність; 5) експериментальне випробування моделі (застосування); 6) оновлення моделі [9].

Як правило, в основу побудови педагогічної моделі покладаються вимоги стандартів професійної освіти, соціальне замовлення суспільства та затребуваність конкретних фахівців на ринку праці. Далі описуються методологічні підходи, на основі яких будуватиметься модель. Усі інші

структурні частини моделі повинні відображати логіку взаємодії предмета моделювання із суб'єктом та освітнім середовищем, у якому взаємодіють усі учасники педагогічного процесу. [10.]. Клак, І. Є., 2015.

Науковці традиційно представляють ці структурні частини моделі у вигляді компонентів, які взаємопов'язані між собою.

Це: 1) цільовий компонент (ціле-мотиваційний, соціально-цільовий) – визначає провідну мету дисертаційної роботи, 2) змістовий компонент (змістово-діяльнісний, змістово-процедурний) – виявляє специфіку змісту досліджуваного явища, побудованого з урахуванням комплексу принципів, 3) процесуальний (діяльнісний, діяльнісно-процедурний та ін.) – уміщує характеристики основних форм, методів та засобів педагогічної діяльності у зв'язку з досягненням поставленої дослідницької мети, 4) результативний (оцінно-результативний, оцінно-рефлексивний) – компонент моделі, який підтверджує правдивість очікуваного результату застосованої технології чи методики, зазначається, як правило, у вигляді сформованої компетентності, готовності, підготовленості тощо [11, с. 207-209].

Як зазначає Турияница З. В., для того, щоб розроблена модель була ефективною й забезпечувала досягнення поставленої мети дослідження, вона повинна відповідати певним вимогам, а саме: мати чітку цільову спрямованість; бути простою та всебічно обґрунтованою; узгоджуватись із середовищем, у якому їй доведеться функціонувати; мати прогностичний характер [12, с. 1-7].

Модель, розроблена у нашому дослідженні, ґрунтується на основних концептуальних засадах змісту педагогічної освіти, враховує її умови й фактори, а також відповідні провідні тенденції.

Вона базується на вдосконаленому змісті гуманітарних дисциплін та дисциплін природничо-математичного циклу та включає традиційні й інноваційні форми, методи та засоби формування полікультурної компетентності й механізми їх застосування на кожному етапі підготовки здобувачів освіти – фахових молодших бакалаврів.

Таким чином, ми будемо розглядати моделювання процесу формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі як цілеспрямований процес і результат відображення базових суб'єктів освіти у коледжі як закладі передвищої фахової освіти та їх взаємозв'язків і властивостей, що прямо чи опосередковано впливають на рівень полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів.

Об'єктом моделювання у нашому дослідженні є процес формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів, які отримують гуманітарну підготовку в коледжі.

Предметом моделювання ми визначаємо зміст, форми, методи, засоби, що забезпечують ефективність і результативність процесу формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі.

Результатом проведеної роботи стала модель формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі, яка слугує теоретичним зразком, що вміщує в собі комплекс взаємопов'язаних елементів освітнього процесу, які забезпечують формування у здобувачів освіти системи полікультурних знань і вмінь з використанням певних принципів, форм, методів, засобів гуманітарної підготовки в освітньому процесі. Їх метою є розкрити особливості структури, тобто з яких елементів та етапів складається процес підготовки фахівців, послідовність та зв'язок цих елементів та особливості побудови змісту цього процесу в загальному.

Кожна модель має бути адаптована до конкретних умов коледжу та потреб здобувачів освіти. Необхідно також враховувати при цьому специфіку конкретного регіону та культурні особливості учасників освітнього процесу.

У нашому дослідженні до основних складників моделі формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі ми відносимо наступні: соціальне замовлення, мета, наукові підходи, принципи, гуманітарні, соціально спрямовані дисципліни; дисципліни природничо-математичного циклу, спецкурс або факультатив «Формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів», форми, методи, засоби, етапи формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, структурні компоненти полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів, критерії та рівні її сформованості, результат.

Опираючись на мету і завдання наукового пошуку, при проектуванні моделі формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки нами було визначено наступні її структурні компоненти: 1) методологічно-цільовий, 2) мотиваційно-змістово-методичний, 3) організаційно-процесуальний, 4) оціночно-результативний.

1.Методологічно-цільовий компонент процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців відображає соціальне замовлення на підготовку фахівця зі сформованою полікультурною компетентністю. Він визначає мету, основні наукові підходи та принципи процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

2.Мотиваційно-змістово-методичний компонент – представлений сукупністю внутрішніх та зовнішніх засобів мотивації, а також об'єктивних

потреб майбутнього фахівця щодо формування їхньої полікультурної компетентності. Мотиваційний, змістовий та методичний блоки, які включає в себе цей структурний компонент взаємопов'язані.

У сукупності ці три компоненти формують полікультурну компетентність, яка дозволяє особистості розуміти та поважати інші культури; ефективно спілкуватися з представниками різних культур; співпрацювати з людьми з різним культурним досвідом; адаптуватися до нового культурного середовища та вирішувати конфлікти, що виникають у ньому.

Формування полікультурної компетентності є важливим аспектом сучасної освіти, оскільки сприяє розвитку особистості, формуванню толерантного суспільства, успішній соціалізації та професійній діяльності в умовах всесвітньої інтеграції.

3. Організаційно-процесуальний компонент – відображає теоретичну та практичну підготовку здобувачів освіти, фахових молодших бакалаврів, яка здійснюється в ході вивчення гуманітарних, соціально спрямованих та природничо-математичних дисциплін, а також уведення спецкурсу чи факультативу «Формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів».

4. Оціночно-результативний компонент – включає структурні компоненти полікультурної компетентності майбутніх фахівців, відповідні критерії і рівні її сформованості та результат.

Результативне функціонування моделі також передбачає необхідність виділення в ній сукупності педагогічних умов, які сприятимуть ефективному формуванню досліджуваного феномена.

Результативне функціонування моделі формування полікультурної компетентності також передбачає необхідність виділення в ній педагогічних умов, які сприятимуть ефективному формуванню досліджуваного феномена, серед яких здобувачі освіти при проведенні анкетування вибрали найголовніші на їх погляд:

1) впровадження в навчальний процес концепції «діалог культур», «культура-особистість-діалог», розвиток полікультурної складової професійної діяльності фахівця на основі діалогічності, його готовність до функціонування в багатокультурному середовищі;

2) спрямованість змісту предметних дисциплін на формування полікультурної компетентності учасників освітнього процесу;

3) актуалізація полікультурних знань, які реалізуються в процесі навчальної та позанавчальної діяльності та забезпечення наступності аудиторної та позааудиторної роботи з метою спонукання майбутніх фахівців до полікультурного розвитку.

Охарактеризуємо змістову частину кожного з означених структурних компонентів нашої моделі.

Методологічно-цільовий компонент процесу формування полікультурної компетентності включає в себе визначення конкретних цілей, які необхідно досягти, та вибір відповідних методологічних підходів для їх реалізації. Він охоплює як теоретичні засади, так і практичні інструменти, що забезпечують ефективне формування полікультурної компетентності у здобувачів освіти - фахових молодших бакалаврів.

Цілями формування полікультурної компетентності є отримання та розвиток знань, адже відбувається ознайомлення з різними культурами, їх особливостями, історією, цінностями, традиціями, способами комунікації; формування умінь як набуття практичних навичок полікультурного спілкування, взаємодії, вирішення конфліктів, критичного мислення щодо культурних відмінностей; виховання ставлень (формування позитивного ставлення до культурного різноманіття, поваги до інших культур, а також здатності до емпатії та толерантності).

Методологічно-цільовий компонент передбачає системний та цілеспрямований підхід до формування полікультурної компетентності, що дозволяє не лише здобути знання про інші культури, а й сформувати відповідні навички та ставлення, необхідні для успішної взаємодії у сучасному полікультурному світі.

Методологічно-цільовий компонент процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у процесі їх гуманітарної підготовки в коледжі відображає вимоги та потреби сучасного суспільства у компетентних фахівцях, які матимуть досвід ціннісного ставлення до представників різних соціумів та культур, самостійності вибору та свідомості застосування набутих під час вивчення гуманітарних та природничо-математичних дисциплін полікультурних знань у професійній діяльності, сформовані полікультурні переконання та навички здійснювати позитивну полікультурну взаємодію у реальному житті.

Наразі в державі сформувалося соціальне замовлення на підготовку фахівця зі сформованою полікультурною компетентністю.

Як відомо, системоутворювальними елементами будь-якої моделі виступають цілі. Цільова складова моделі формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки відповідно до сучасних національних та європейських вимог відображає мету, якою визначено формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі.

Реформування системи освіти в Україні, яка спрямованих на модернізацію та покращення освітнього процесу, передбачає зміни на всіх

її рівнях, від початкової школи до вищої освіти. Основними напрямками реформ є впровадження «Нової української школи» (НУШ), реформування старшої профільної освіти, професійної та вищої освіти, та створення нової системи управління та фінансування науки.

Метою цих змін є створення сучасної, інклюзивної та компетентнісної освіти, яка готує здобувачів освіти до викликів сучасного життя. Орієнтація на компетентності є одним із ключових аспектів реформ. Відповідно до цього навчання має бути спрямоване на формування умінь та навичок, які є необхідними у сучасному світі.

Реформування професійної (професійно-технічної) освіти передбачає наближення освіти до потреб ринку праці та підвищення якості професійної освіти.

Методологічно-цільовий компонент моделі визначає теоретичні основи таких сучасних наукових підходів як компетентнісний, комунікативний, культурологічний, особистісно-зорієнтований, комунікативний, інтегративний до проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, і відповідні принципи науковості, професійної спрямованості, гуманізації, етнізації, інтегративності, культуровідповідності, системності і послідовності, на яких базується процес формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі і які були детально описані в попередній статті.

Мотиваційно-змістово-методичний компонент моделі формування полікультурної компетентності включає в себе мотивацію, знання та навички, необхідні для ефективної взаємодії та співіснування в полікультурному середовищі.

Мотиваційний компонент відображає бажання та інтерес особистості до вивчення інших культур, сприйняття їх особливостей та цінностей, а також прагнення до міжкультурної взаємодії.

Цей компонент моделі передбачає діагностику початкового рівня сформованості полікультурної компетентності та врахування особистісних характеристик кожного здобувача освіти. Це мотиви, цінності, потреби, прагнення, інтереси, переконання.

Цей компонент відображає ступінь усвідомлення учасниками освітнього процесу значущості майбутньої професійної діяльності, а також цінності полікультурних знань у сучасному багатокультурному світі. Ідеали, переконання, культурні, фахові інтереси, соціальні установки та професійні цінності фахівців можуть виступати мотивами.

Мотиви визначаються потребами, а саме: соціальні, самовираження, самореалізації, самовиховання, самовдосконалення тощо. [8, с. 157].

Формування мотиваційної сфери фахових молодших бакалаврів передбачає виховання у здобувачів освіти ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності як до потреби здобувача освіти у формуванні й самовихованні своєї полікультурної компетентності; потреба в саморозвитку та культурному самовизначенні; прагнення до опанування професійно-важливими полікультурними знаннями, які сприятимуть продуктивній взаємодії з носіями інших мов та представниками інших культур у полікультурному просторі.

Для того щоб забезпечити мотиваційну динаміку здобувачів освіти щодо формування у них полікультурної компетентності потрібно простежити яким чином вона відбувається при вивченні гуманітарних дисциплін та дисциплін природничо-математичного циклу, які дають здобувачам освіти знання про соціальні та культурні реалії життя різних країн та як змінюються їхні пріоритети у процесі опанування ними полікультурними знаннями.

Змістовий компонент охоплює знання про різні культури, традиції, звичаї, мови, релігії представників цих культур, а також інші аспекти, що формують їх культурну ідентичність.

Методичний компонент включає в себе вміння та навички, які є необхідними для ефективного спілкування, співпраці та вирішення конфліктів у полікультурному середовищі.

Організаційно-процесуальний компонент охоплює систему оптимальних форм, методів та засобів, що сприяють формуванню полікультурної компетентності майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в коледжі та окреслює етапи її формування. Цей компонент моделі передбачає проведення аналізу специфіки особливостей формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців та ролі гуманітарних та дисциплін природничо-математичного циклу у цьому процесі, а також розвитку особистості загалом.

При формуванні полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів процесуальність є важливим фактором, а також основним завданням для формування окресленої компетентності.

Організація розвивального освітнього середовища, яке сприятиме отриманню студентами необхідної інформації про соціальні та культурні особливості представників різних соціальних і культурних співтовариств, їхні ціннісні орієнтації, норми поведінки й етикету, традиції, стилі життя дозволить перетворити полікультурний матеріал на інструментальний засіб для досягнення навчальних, професійних, особистісних цілей.

Це призведе до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

Такі гуманітарні та соціально спрямовані дисципліни як от «Іноземна мова» (за професійним спрямуванням), «Українська мова» (за професійним спрямуванням), «Соціальна філософія», «Історія та культура України», «Культурологія», «Соціологія», «Правознавство», «Інклюзивна освіта» та дисципліни природничо-математичного циклу: «Фізика», «Математика», «Хімія», а також спецкурсу «Формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів» повинен мати полікультурний контент.

Організаційно-процесуальний компонент моделі визначає основні форми, методи і засоби формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки.

Вони сприяють накопиченню та застосуванню теоретичних полікультурних знань та навичок здобувачами освіти в їхній майбутній професійній діяльності; формуванню цілісного уявлення про культурні сфери життя та ціннісні орієнтації носіїв інших мов та представників різних етнічних груп та культур.

Якщо студенти будуть розуміти зміст і роль набутих у процесі вивчення дисциплін полікультурних знань, вони будуть їх використовувати у власній професійній діяльності.

Розглянемо характеристику форм та методів організації освітнього процесу, що застосовувалися в ході реалізації розробленої моделі формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки детальніше.

Зазначимо, що в експериментальних групах навчання проводилося відповідно до окреслених етапів упровадження моделі.

У контрольних групах зміст і методика навчання залишилися без змін із переважаючим використанням традиційних підходів.

Як зазначає Ю. Мальований форми організації навчання – це способи організації освітнього процесу в закладах вищої освіти; форми зумовлюють часовий і організаційний режими освітньої діяльності, місце її проведення, склад студентської молоді, характер зовнішнього виявлення функцій суб'єктів процесу навчання, їх порядок спілкування тощо [13, с. 361].

Ми вважаємо, що форми організації навчання, які застосовуються задля формування полікультурної компетентності, на повинні відображати характер взаємодії суб'єктів освітнього простору – педагогів та здобувачів освіти і бути спрямованими на формування в останніх соціокультурних знань, умінь, навичок та особистісних характеристик.

Таким чином до форм навчання, які сприяють формуванню полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів майбутніх фармацевтів ми відносимо: участь здобувачів освіти у різних видах аудиторного навчання (лекції, практичні, семінарські, індивідуальні заняття

та консультації) з елементами полікультурних завдань; індивідуальна виховна та навчальна робота викладачів-предметників, кураторів навчальних груп, психолога; діяльність здобувачів освіти у наукових конференціях, самоврядуванні, самостійна робота здобувачів у гуртках, факультативах, виховних заходах полікультурного спрямування, проведення факультативного спецкурсу.

Упровадження форм навчання здійснюється на основі використання системи методів [8, с. Процюк с. 159]. Метод (гр. *methodos* – спосіб) – це засіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного засвоєння (пізнання) дійсності [14, с. 362].

Таким чином методи формування полікультурної компетентності здобувачів освіти – це шляхи, засоби і прийоми оволодіння ними полікультурними знаннями, уміннями, навичками та відповідними компетенціями.

У педагогічній літературі існують десятки класифікацій методів навчання, запропоновані Ю. К. Бабанським, І. Я. Лернером, С. І. Петровським та іншими науковцями.

Методи класифікують за різними ознаками: за джерелом передачі та сприймання навчальної інформації – словесні, наочні, практичні (С. І. Петровський, Є. Я. Голант); за характером пізнавальної діяльності – пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемне викладання, частково пошуковий, дослідницький (І. Я. Лернер).

Класифікація з позиції цілісного підходу до діяльності в процесі навчання – методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання й мотивація учіння, контролю, самоконтролю, взаємоконтролю і корекції, самокорекції, взаємокорекції в навчанні (Ю. К. Бабанський) [15, с. 363].

У нашому дослідженні при виборі методів навчання будемо спиратися на класифікацію, запропоновану Ю. К. Бабанським.

За його підходом, виділяють чотири великі групи методів навчання: методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності; методи контролю та корекції за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності; бінарні, інтегровані (універсальні) методи [14, с. 364].

Отже, при формуванні полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі нами було виокремлено форми та методи аудиторної та позааудиторної діяльності, які застосовувалися для забезпечення компонентів сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

Таблиця 1

**Форми та методи, спрямовані на формування полікультурної
компетентності фахових молодших бакалаврів**

Компоненти полікультурної компетентності фахівця	Форми, спрямовані на формування компонента	Методи формування компонента
Мотиваційно аксіологічний	- Практичні заняття; - семінарські заняття; - факультативи; - екскурсії; - індивідуальні завдання; - виховні заходи полікультурного спрямування; - проведення факультативного спецкурсу.	- Методи стимулювання й мотивації: - метод навчальної дискусії, диспути; - метод забезпечення успіху в навчанні; - метод пізнавальних ігор; - метод створення ситуації інтересу в процесі викладання навчального матеріалу; - метод опори на життєвий досвід здобувачів освіти.
Інформаційно пізнавальний	- Лекції: проблемні, лекції-бесіди, бінарні лекції; - практичні заняття; - семінари; - конференції; - самостійна робота здобувачів освіти у гуртках; - консультації; - проведення факультативного спецкурсу.	- Методи організації та здійснення навчально пізнавальної діяльності: - словесні методи (лекції, пояснення, бесіди, розповіді); - наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження); - практичні методи (вправи, дослідні роботи). - методи контролю та корекції: - метод усного контролю; - метод письмового контролю; - метод тестового контролю; - метод самоконтролю
Поведінково діяльнісний	- Лекції з обговоренням конкретних ситуацій, лекції провокації, лекції-діалоги; - практичні заняття; - ділові ігри; - тренінги; - екскурсії; - проведення факультативного спецкурсу.	- методи стимулювання й мотивації: - метод дискусії, диспути; - метод ігрового проєктування; - метод моделювання проблемних ситуацій з професійним контекстом; - методи стимулювання обов'язку й відповідальності; - методи інтерактивного навчання. - Методи контролю та корекції: - метод усного контролю; - метод письмового контролю; - метод тестового контролю.

Компоненти полікультурної компетентності фахівця	Форми, спрямовані на формування компонента	Методи формування компонента
Особистісно рефлексивний	Лекції проблемного характеру, інтерактивні лекції (лекції із застосуванням зворотного зв'язку); - практичні заняття; - диспути; - ділові ігри; - проведення факультативного спецкурсу	- Методи стимулювання й мотивації: - метод дискусії, диспути; - метод пізнавальних ігор; - метод аналізу конкретних ситуацій; - метод комунікації та участі; - методи інтерактивного навчання. - Методи контролю та корекції: - метод усного контролю; - метод письмового контролю; - метод тестового контролю.

Організаційно-процесуальний компонент передбачає впровадження поетапної методики формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі. Вона включає підготовчий, основний та підсумково-корегувальний етапи. Підготовчий етап передбачав діагностику рівня сформованості полікультурних знань, умінь, навичок здобувачів освіти про зміст і структуру полікультурної компетентності в процесі вивчення гуманітарних, соціально спрямованих дисциплін та дисциплін природничо-математичного циклу. Були обрані оптимальні форми (лекції проблемного характеру, лекції з обговоренням конкретних ситуацій, лекції-провокації, інтегровані заняття) і методи підвищення мотивації та ціннісного ставлення здобувачів освіти до опанування полікультурною компетентністю. (обговорення, дискусії та ін.) Засобами реалізації етапу визначено: навчальні програми, підручники, навчально-методичні посібники, відеофільми, Інтернет-ресурси, мультимедійні презентації. Основний етап передбачав упровадження спецкурсу «Формування полікультурної компетентності фахового молодшого бакалавра», який надав здобувачам освіти знання та допоміг сформувати в них уміння та навички полікультурного спрямування; були також підготовлені навчально-методичні матеріали для проведення лекційних та практичних занять, здійснено організацію полікультурних освітніх заходів, спрямованих на формування в студентів особистих переконань щодо необхідності й важливості формування власної полікультурної компетентності. Такі форми роботи як лекції, практичні заняття, майстер-класи, дискусії, тренінги, диспути, рольові ігри, позааудиторна діяльність, екскурсії до музеїв та галерей, методи метод аналізу випадків та конкретних ситуацій (кейс-метод), («метод ПРЕС», моделювання проблемних ситуацій з професійним контекстом, ігрового

проектування, створення проєктів та презентацій) та засоби (пошуку джерел наукової інформації, відеоролики, Інтернет-ресурси, мультимедійні презентації тощо) були доцільно використані для формування у фахових молодших бакалаврів полікультурної компетентності. Завдання підсумково-корегувального етапу полягало у формуванні в студентів умінь застосовувати отримані полікультурні знання в майбутній професійній діяльності (науково-практичні конференції, on-line конференції, наукові форуми тощо). Були використані такі методи навчання як дебати, чат-дискусії, круглі столи, методи організації зворотного зв'язку, методи усного та письмового контролю з метою подальшої оцінки кількісних і якісних показників рівня сформованості полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів.

Оціночно-результативний компонент моделі характеризує ступінь досягнення поставленої мети, тобто відображає структурні компоненти полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів (мотиваційно-аксіологічний, пізнавальний, поведінково-діяльнісний, особистісно-рефлексивний); критерії (ціннісно-мотиваційний, знаннєво-когнітивний, діяльнісно-комунікативний, оцінно-результативний), рівні її сформованості (репродуктивний, пошуковий, творчий) та результат (сформованість полікультурної компетентності майбутніх фахівців). Зазначений компонент передбачає цілеспрямовану систематичну діагностику та виявлення основних напрямів підвищення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців, що проводиться в рамках моніторингу якості навчання. Цей компонент демонструє успішність функціонування розробленої моделі.

Оціночно-результативний компонент полікультурної компетентності включає здатність особистості оцінювати та аналізувати культурні явища, а також демонструвати результати своєї взаємодії з представниками інших культур, що проявляється у відповідних діях та поведінці. Він охоплює розвиток критичного мислення щодо культурних відмінностей, здатність бачити культурні явища в контексті, а також демонструвати повагу та толерантність до представників інших культур. Елементами оціночно-результативного компоненту є критичне мислення та аналіз (здатність аналізувати культурні явища, відмінності та стереотипи, розрізняти позитивні та негативні прояви культурних впливів, а також формувати власні обґрунтовані судження), оцінка культурних цінностей (здатність визначати та усвідомлювати значення та значення культурних цінностей, як власних, так і інших культур, та оцінювати їх з точки зору моралі та етики), результативна взаємодія (прояв навичок ефективної взаємодії з представниками інших культур, що включає вміння адаптуватися до

культурних відмінностей, знаходити спільну мову та вирішувати конфлікти, що виникають внаслідок культурних відмінностей), поведінка та ставлення (прояв поваги, толерантності та відкритості до представників інших культур, а також демонстрація відповідної поведінки у між-культурних ситуаціях), саморефлексія та самооцінка (здатність аналізувати власні культурні упередження та стереотипи, а також оцінювати власний прогрес у розвитку полікультурної компетентності). Розвиток оціночно-результативного компоненту полікультурної компетентності є важливим для успішної адаптації та взаємодії у сучасному полікультурному світі.

Висновки. Отже, полікультурна компетентність є комплексною характеристикою особистості. Окреслена компетентність інтегрує в собі широкий спектр мотивів, цінностей, емоцій, загальних та спеціальних полікультурних знань, практичних вмінь, навичок, досвід, тобто все те, що майбутній фахівець може використати для успішної професійної діяльності. Модель формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі гуманітарної підготовки в коледжі є цілісним педагогічним утворенням, яке характеризується наявністю структурних компонентів, між якими існує тісний взаємозв'язок. Її упровадження у навчальний процес забезпечить підвищення рівня полікультурної компетентності здобувачів освіти, а також сприятиме підготовці кваліфікованих спеціалістів, які здатні жити та працювати у сучасному полікультурному світі. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі стосуватимуться дослідження функціональних компонентів моделі формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у процесі їх гуманітарної підготовки в коледжі.

Література:

1. Березюк О. С. Системний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в сучасному освітньому просторі.
<https://core.ac.uk › download › pdf>. 7.07.25
2. Finnegan, Edward G., Vadakekalam, Thomas. (1988). *New Webster's dictionary of the English language*. College Edition. Fourth Reprint. Published in India by SURJEET PUBLICATIONS, by arrangement with Consolidated Book Publishers, U.S.A. p. 1825.
3. Longman Dictionary of Contemporary English The Living Dictionary. Pearson Education Limited Edinburgh Gate. Fourth edition with Writing Assistant. 2005.
4. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. Київ : Ексоб. 2004. 304 с.
5. Гончаренко, С.У., 2008. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця.
6. Іщенко С. М., Корець М. С., Зубар Н. М. Устаткування закладів ресторанного господарства : програма вибіркової навчальної дисципліни (за вибором університету) освітнього рівня бакалавр, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, 015 Професійна освіта за спеціалізацією : «Харчові технології». Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. 18 с.

7. Шинкарук, В.І., 2002. Філософський енциклопедичний словник. К.: Арбіс, с. 392.

8. Процюк І. Є. Дисертація “Формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів у процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів у процесі гуманітарної підготовки в коледжах”. Житомир 2019.

9. Яблоков, С.В., 2016. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інноваційних технологій. Кандидат наук. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

10. Клак, І. Є., 2015. Формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів у процесі вивчення фахових дисциплін. Національний університет біоресурсів і природокористування України.

11. Самборська, Н. М., 2017. Визначення основних елементів моделі формування соціально-комунікативної компетентності фахівців зі спеціальності медсестринство у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Актуальні проблеми іноземної філології то освітній соціокультурний процес: зб. по матеріалах III міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль, 8-9 грудня 2017, с. 207-209.

12. Туряниця, З. В., 2016. Модель формування готовності до професійного самовдосконалення в майбутніх майстрів виробничого навчання. Науковий огляд, т 1, № 22. с. 1-7. б. по матеріалах III міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль, 8-9 грудня 2017, с. 207-209.

13. Мальований, Ю.І., 2008. Форми навчання. Енциклопедія освіти. В: В.Г. Кремень, ред. Академія пед. наук України. К.: ЮРІНКОНТІТЕР, с. 965-967.

14. Ягупов, В.В., 2002. Педагогіка: навч. посібник. Київ: Либідь, с.102.

15. Фіцула, М.М., 2002. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», с. 118-120.

References:

1. Bereziuk O. S. *Systemnyi pidkhid do formuvannia polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv v suchasnomu osvithomu prostori*. [A systematic approach to the formation of multicultural competence of future specialists in the modern educational space]. [in Ukrainian].

<https://core.ac.uk › download › pdf>. 7.07.25

2. Finnegan, Edward G., Vadakekalam, Thomas. (1988). *New Webster's dictionary of the English language*. College Edition. Fourth Reprint. Published in India by SURJEET PUBLICATIONS, by arrangement with Consolidated Book Publishers, U.S.A. p. 1825.

3. *Longman Dictionary of Contemporary English The Living Dictionary*. (2005). Pearson Education Limited Edinburgh Gate. Fourth edition with Writing Assistant.

4. Sotsiolo-ho-pedahohichnyi slovnyk. [Sociological and pedagogical dictionary] za red. V. V. Radula. (2004). Kyiv : Eksob. 304 s. [in Ukrainian].

5. Honcharenko, S.U. (2008). [Pedahohichni doslidzhennia: metodolohichni porady molodym naukovtsiam. Pedagogical research: methodological advice for young scientists]. Kyiv-Vinnytsia. [in Ukrainian].

6. Ishchenko S. M., Korets M. S., Zubar N. M. (2019). *Ustatkuvannia zakladiv restorannoho hospodarstva : prohrama vybirkovoi navchalnoi dystsypliny (za vyborom universytetu) osvithoho rivnia bakalavr, haluz znan 01 Osvita / Pedahohika, 015 Profesiina osvita za spetsializatsiieiu : «Kharchovi tekhnolohii»*. [Equipment for restaurant establishments: program of an elective academic discipline (at the university's choice) of the

bachelor's educational level, field of knowledge 01 Education / Pedagogy, 015 Professional education in the specialization: "Food Technologies"]. Kyiv : Vydavnytstvo NPU im. M. P. Drahomanova. 18 s. [in Ukrainian].

7. Shynkaruk, V.I. (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk*. [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. K.: Arbys, s. 392. [in Ukrainian].

8. Protsiuk I. Ye. (2019). *Dysertatsiia «Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh farmatsevtiv u protsesi formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh farmatsevtiv u protsesi humanitarnoi pidhotovky v koledzhakh»*. [Dissertation «Formation of sociocultural competence of future pharmacists in the process of forming sociocultural competence of future pharmacists in the process of humanitarian training in colleges»]. Zhytomyr. [in Ukrainian].

9. Yablokov, S.V. (2016). *Formuvannia zahalnokulturnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii*. [Formation of general cultural competence of future foreign language teachers using innovative technologies].

Kandydat nauk. Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. [in Ukrainian].

10. Klak, I. Ye. (2015). *Formuvannia profesiinoi komunikatyvnoi kompetentnosti v maibutnikh uchyteliv-filolohiv u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin*. [Formation of professional communicative competence in future philology teachers in the process of studying professional disciplines]. Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. [in Ukrainian].

11. Samborska, N. M. (2017). *Vyznachennia osnovnykh elementiv modeli formuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti fakhivtsiv zi spetsialnosti medsestrynstvo u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin*. [Determination of the main elements of the model for the formation of social and communicative competence of nursing specialists in the process of studying humanitarian disciplines]. Aktualni problemy inozemnoi filolohii to osvittii sotsiokulturnyi protses: zb. po materialam III mizhnar. nauk.-prakt. konf. Ternopil, 8-9 hrudnia 2017, s. 207-209. [in Ukrainian].

12. Turianytsia, Z. V. (2016). *Model formuvannia hotovnosti do profesiinoho samovdoskonalennia v maibutnikh maistriv vyrobnychoho navchannia*. [A model for forming readiness for professional self-improvement in future masters of industrial training]. Naukovyi ohliad, t 1, № 22. s. 1-7. b. po materialam III mizhnar. nauk.-prakt. konf. Ternopil, 8-9 hrudnia 2017, s. 207-209. [in Ukrainian].

13. Malovanyi, Yu. I. (2008). *Formy navchannia*. [Forms of Education]. Entsyklopediia osvity. V: V.H. Kremen, red. Akademiia ped. nauk Ukrainy. K.: YuRINKOM INTER, s. 965-967. [in Ukrainian].

14. Yahupov, V.V. (2002). *Pedahohika: navch. posibnyk*. [Pedagogy: textbook]. Kyiv: Lybid, s.102. [in Ukrainian].

15. Fitsula, M. M. (2002). *Pedahohika: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh pedahohichnykh zakladiv osvity*. [Pedagogy: a textbook for students of higher pedagogical educational institutions]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia», s. 118-120. [in Ukrainian].